

Wawrzyniec Czubak, Marlena Mikołajczak

Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu

ZNACZENIE INWESTYCJI WSPÓLFINANSOWANYCH ŚRODKAMI UNII EUROPEJSKIEJ W MODERNIZACJI ROLNICTWA W POLSCE*

THE ROLE OF EU INVESTMENTS FUNDS IN THE MODERNISATION OF AGRICULTURE IN POLAND

Słowa kluczowe: Wspólna Polityka Rolna, inwestycje, i modernizacja gospodarstw rolnych

Key words: Common Agriculture Policy, investments funds, modernization of agricultural holdings

Abstrakt. W artykule ukazano znaczenie wsparcia działań inwestycyjnych w gospodarstwach rolnych w procesach zmian wyposażenia polskiego sektora rolnego w środki trwałe. Uzyskana pomoc w ramach funduszy UE polegała w dużej części na współfinansowaniu inwestycji dokonywanych w gospodarstwach rolnych. Analiza sektorowa pozwoliła na określenie podstawowych kierunków podejmowanych działań inwestycyjnych przed i po akcesji do Unii Europejskiej oraz zmian w ich poziomie i wpływie na strukturę środków trwałych.

Wstęp

W rozwoju gospodarczym każdy podmiot dąży do reprodukcji środków trwałych, co nierozdzielnie wiąże się z inwestycjami, czyli świadomym i celowym wydatkowaniem środków pieniężnych na dobra trwałe tak, by te przyniosły odpowiedni efekt. Potrzeba interwencji odnosi się także do rolnictwa [Zwolak 20120]. Inwestowanie jest kluczowym i najważniejszym komponentem polityki rozwojowej zarówno w odniesieniu do gospodarstwa, jak i całego sektora rolnego [Kusz 2008]. Ze względu na specyfikę [Czubak, Sadowski 2011, Gills i in. 1996, Woś 1987, Wilkin 2002, Czyżewski 2007] rolnictwo było i jest nadal najważniejszym obiektem interwencjonizmu państwowego w gospodarce. W przypadku Polski akcesja do UE nasiliła potrzeby szybkiej restrukturyzacji i modernizacji, ponieważ sektor rolny musiał zmierzyć się z przyjęciem standardów obowiązujących na europejskich rynkach rolnych, zachowując opłacalność i konkurencyjność produkcji. Oznaczało to modernizację i dostosowanie istniejącego majątku trwałego, a te działania wymagały realizacji inwestycji w gospodarstwach rolnych. Szczególne znaczenie w zakresie finansowania inwestycji nabrało wsparcie w ramach funduszy UE, realizowane przez implementację działań Wspólnej Polityki Rolnej (WPR) [Sadowski 2008]. Dzięki unijnym funduszom pomocowym, zwłaszcza w ramach Sektorowego Programu Operacyjnego „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich” (SPO Rolny) i Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007-2013 (PROW 2007-2013), rolnicy uzyskali możliwość dostosowania produkcji do wymogów jednolitego rynku, rozbudowy gospodarstw i unowocześnienia posiadanego zaplecza technicznego.

Material i metodyka badań

Głównym celem analizy było ukazanie znaczenia inwestycji dokonywanych przy wsparciu funduszy UE. Dla jego osiągnięcia dokonano analizy kierunków podejmowanych inwestycji na tle zmian wartości i struktury środków trwałych w rolnictwie.

Zakres czasowy badań obejmuje lata 1999-2010, dzięki czemu możliwe było ukazanie sytuacji zarówno przed akcesją, jak i kształtowanie się procesów inwestycyjnych po wstąpieniu Polski do UE. W przypadku wyników związanych ze wsparciem unijnym, badania obejmują lata czynnej realizacji działania 1.1. „Inwestycje w gospodarstwach rolnych” SPO Rolny (czyli lata 2004-2008) oraz działania 121. „Modernizacja gospodarstw rolnych” PROW 2007-2013 (w latach 2007-2011). Podstawowym źródłem danych były dane Głównego Urzędu Statystycznego, materiały Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa oraz Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

* Badania przedstawione w artykule zostały zrealizowane w ramach projektu sfinansowanego ze środków Narodowego Centrum Nauki przyznanych na podstawie decyzji numer DEC-2011/01/B/HS4/00654.

Wyniki badań

Osiągnięciu celów WPR UE sprzyja rozbudowany system instrumentów realizacji tej polityki. Instrumenty te mają zapewnić najwyższą jakość i wystarczający poziom produkcji artykułów rolno-spożywczych, ich konkurencyjność na rynkach międzynarodowych, godziwy poziom życia producentów rolnych, jak też równowagę środowiskową związaną z obszarem rolniczym [Szumski 2007]. Główny ciężar oddziaływania na procesy przemian strukturalnych, w tym restrukturyzacji i modernizacji rolnictwa, spoczywa na mechanizmach II filaru WPR. Zasadnicze znaczenie dla procesów inwestycyjnych w sektorze rolnym mają instrumenty częściowego współfinansowania inwestycji w gospodarstwach rolnych. Zadaniem działań wspierających inwestycje jest modernizacja technicznej infrastruktury produkcyjnej, a przez to redukcja kosztów produkcji, doskonalenie procesu wytwarzania (w tym bezpieczeństwa i higieny pracy), poprawa jakości produkcji dostosowanej do potrzeb rynku, zwiększenie dochodowości i konkurencyjności gospodarstw oraz poprawa warunków utrzymania zwierząt i ochrony środowiska naturalnego [Program Rozwoju... 2011, Floriańczyk 2006]. Przed wstąpieniem do UE krajowe podmioty gospodarcze sektora rolno-żywnościowego mogły korzystać z programów PHARE i SAPARD, a także z pomocy krajowej, np. kredytów preferencyjnych. Jednak zdecydowane nasilenie interwencji nastąpiło po akcesji, gdy realizowano SPO Rolny, a w nowej perspektywie finansowej PROW 2007-2013.

Wdrażanie programów pomocowych UE było niewątpliwie impulsem procesów inwestycyjnych w rolnictwie. Dzięki zewnętrznemu wsparciu finansowemu od momentu akcesji Polski do UE obserwuje się przyspieszenie procesów unowocześniania i modernizacji polskiego rolnictwa [Dudek 2012]. W latach 1999-2010 nakłady inwestycyjne w rolnictwie i łowiectwie uległy zwiększeniu (rys. 1), a wyraźnej tendencji wzrostowej nabrały po 2004 r. Ogółem w roku 2010 r. wartość nakładów inwestycyjnych wyniosła 3716 mln zł i w stosunku do 1999 r. wzrosła o ponad 50%. W strukturze nakładów ogółem mniejsze znaczenie miały wydatki poniesione na środki transportu (czyli ciągniki, przyczepy i samochody ciężarowe), ale należy zaznaczyć, że dynamika przyrostu była bardzo duża, bowiem w badanym okresie nakłady inwestycyjne na środki transportu niemal podwoiły się. Tak więc coraz większego znaczenia zaczęły nabierać wydatki na ciągniki i pozostałe środki transportu. Niemniej, inwestycje w rolnictwie skierowane były także na budynki gospodarcze i maszyny, ponieważ są one równie ważnym elementem potencjału wytwórczego w gospodarstwach rolnych, bez których proces produkcji nie jest możliwy. Kwota nakładów poniesionych w 2010 r. na budynki i budowlę w odniesieniu do 1999 r. wzrosła o około 60%, natomiast na maszyny o 70%.

Kształtowanie się działań inwestycyjnych w rolnictwie wynika z wartości i struktury środków trwałych. W okresie przedakcesyjnym (w latach 1999-2005) następował spadek wartości brutto środków trwałych (tab. 1), natomiast od 2006 r. zaobserwowano odwrócenie trendu. Od tego roku bowiem rozpoczęła się czynna realizacja poakcesyjnego wsparcia unijnego, a więc zakończenia wykonania pierwszych inwestycji wdrażanych w ramach funduszy UE.

W 2010 r. wartość brutto środków trwałych w rolnictwie i łowiectwie wyniosła około 124,3 mld zł i w stosunku do 1999 r. (w cenach stałych) spadła o 10,3% (tab. 1). Najmniejszy udział w strukturze wartości brutto środków trwałych ogółem miały środki transportu, stanowiąc około 4,9 mld zł. W 2010 r. w porównaniu do 1999 r. ich wartości spadła o około 5%. Natomiast największą wartość brutto stanowiły budynki i budowlę – około 71,3 mld zł, ale w badanym okresie ich wartości systematycznie malała

Rysunek 1. Nakłady inwestycyjne w rolnictwie i łowiectwie w podziale na rodzaje nakładów w latach 1999-2010 (ceny stałe 2010)
Figure 1. Investment outlays in agriculture and hunting by type of outlays in the years 1999-2010 (constant prices)

Źródło: opracowanie własne na podstawie Rocznika Statystycznego... 2000-2011
Source: own study based on Rocznik Statystyczny... 2000-2011

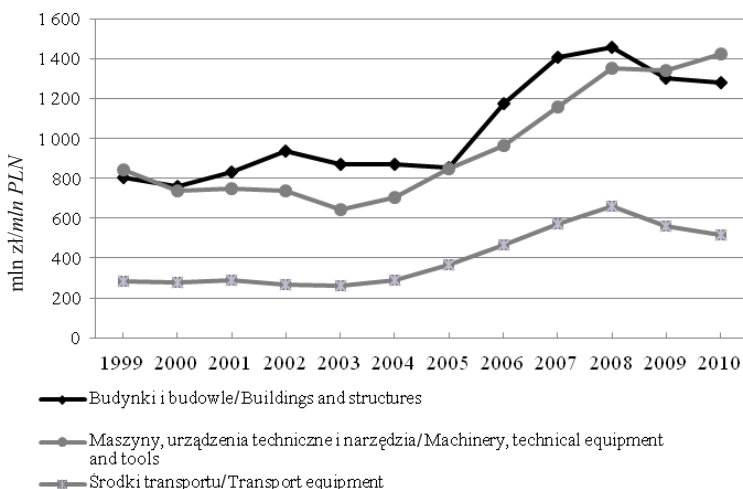

Tabela 1. Wartość brutto środków trwałych w rolnictwie i łowiectwie według grup środków trwałych w latach 1999-2010 (ceny stałe 2010)

Table 1. Gross value of fixed assets in agriculture and hunting by type of outlays in the years 1999-2010 (constant prices)

Wyszczególnienie/ Specification	Wartość brutto środków trwałych [mln zł]/Gross value of fixed assets [mln PLN]											
	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Ogółem, w tym:/Total, of which:	138,5	131,4	129,1	128,9	127,6	121,6	120,4	121,1	121,4	121,6	122,1	124,3
budynki i budowle/ – buildings and structures	87,0	82,6	80,5	79,3	78,2	74,8	73,9	73,3	72,6	72,1	70,9	71,3
– maszyny, urządzenia techniczne i narzędzia/ machinery, technical equipment and tools	16,4	16,0	16,3	16,7	16,7	16,1	16,2	16,7	17,2	17,8	18,6	19,7
– środki transportu/ transport equipment	15,7	14,8	14,6	15,2	15,2	13,9	13,8	14,0	14,1	14,3	14,5	14,9

Zródło: jak na rys. 1

Source: see fig. 1

tak, że w 2010 r. była ona o 18% mniejsza aniżeli w 1999 r., a jej udział spadł o 5,5 p.p. względem 1999 r. Przyczyną malejącego udziału i wartości brutto budynków i budowli była zmiana kierunku inwestowania. Rolnicy kosztem przedsięwzięć budowlanych zwiększyli zakupy maszyn i urządzeń rolniczych, co potwierdza Zwolak [2010], których wartość w 2010 r. wyniosła około 19,7 mld zł i w odniesieniu do 1999 r. wzrosła o 20%, a udział w łącznej wartości brutto środków trwałych zwiększył się o 4 p.p.

Zachodzące zmiany są bardzo dużym stopniu efektem realizacji inwestycji w ramach unijnych programów przed- i poakcesyjnych, w których zdecydowanie dominowały zakupy maszyn, narzędzi i urządzeń. Powodem jest fakt, że procedury ubiegania się o wsparcie z funduszy UE są łatwiejsze w przypadku zakupu maszyn niż realizacji inwestycji o charakterze budowlanym [Wieliczko 2010, Czubał i in. 2010]. Potwierdzeniem tego były dokonane przedsięwzięcia i efekty rzeczowe wsparcia działań inwestycyjnych w ramach funduszy strukturalnych (tab. 2).

Znaczna większość wykonanych inwestycji, bo aż 87% w pierwszym programie i 92% w drugim, polegała na wyposażaniu gospodarstw rolnych w sprzęt ruchomy (maszyny, urządzenia, narzędzia). Na ten rodzaj inwestycji przeznaczono także najwięcej środków, odpowiednio 85 i 93%. Wynika to z faktu

Tabela 2. Kwoty wsparcia i liczba zrealizowanych projektów w ramach SPO Rolny działanie 1.1. „Inwestycje w gospodarstwach rolnych” oraz PROW 2007-2013 działanie 121. „Modernizacja gospodarstw rolnych” według rodzaju inwestycji

Table 2. Amount of support and the number of implemented projects under the Sectoral Operational Programme 2004-2006 (SOP) measure 1.1. „Investments in agricultural holdings” and Rural Development Programme for 2007-2013 (RDP) measure 121. „Modernisation of agricultural holdings” by type of investment

Rodzaj inwestycji/ Type of investment	Kwota wsparcia [tys. zł]/The amount of support payments [thous. PLN]		Liczba zrealizowanych projektów [tys. zł]/ The number of projects [thous. PLN]	
	SPO/SOP	PROW/ RDP	SPO/SOP	PROW/ RDP
Budynki/Buildings	248 372	112 122	1 825	696
Wyposażenie i sprzęt ruchomy/Equipment	2 065 109	3 334 735	20 937	26 285
Zakup inwentarza żywego/Purchase of livestock	36 536	25 065	325	-
Zakładanie plantacji wieloletnich/Establishing permanent crops	48 068	12 312	805	251
Obiekty służące produkcji i sprzedaży bezpośredniej/ Facilities for the production and direct sales	12 702	105 749	104	99
Inne/Others	7 677	3 589 984	83	1 093
Razem/Total	2 418 463	22 646	24 079	28 424

Zródło: opracowanie własne na podstawie niepublikowanych danych Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa oraz Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi

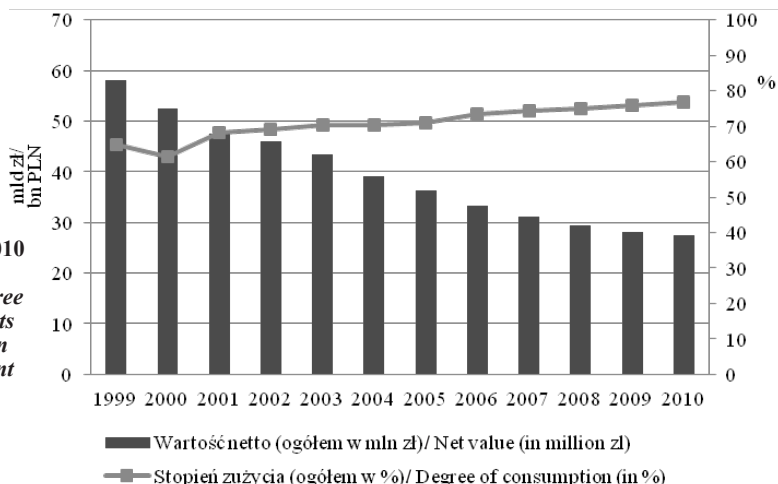
Source: own calculation based on unpublished data of The Agency for Restructuring and Modernisation of Agriculture and Ministry of Agriculture and Rural Development

Rysunek 2. Wartość netto i stopień zużycia środków trwałych w rolnictwie i łowiectwie w latach 1999-2010 (ceny stałe 2010)

Figure 2. Net value and degree of consumption of fixed assets in agriculture and hunting in the years 1999-2010 (constant prices)

Źródło: jak na rys. 1

Source: see fig. 1

(o czym wspomniano wcześniej), że zakup maszyn i urządzeń były relatywnie łatwiejszy do przeprowadzenia i rozliczenia w ramach funduszy pomocowych. Poza tym rozbudowa i unowocześnianie parku maszynowego były w pełni uzasadnione słabym wyposażeniem technicznym w polskim rolnictwie. Ponadto, wzrost udziału wartości maszyn, urządzeń technicznych i narzędzi oraz środków transportu w wartości brutto środków trwałych ogółem jest traktowany jako miernik postępu technicznego [Zwolak 2010]. W modernizacji gospodarstw budowa nowych obiektów gospodarskich bądź remont i modernizacja istniejących budynków obejmowała (łącznie w obu programach) zaledwie 5% zrealizowanych projektów i 6% kwot wsparcia.

Mimo pewnego ukierunkowania przedmiotów inwestycji, wynikających częściowo z formalnych procedur wdrażania funduszy UE, konieczna jest kontynuacja wsparcia inwestycji. Potrzeby inwestycyjne mają swoje źródło w malejącej (w badanym okresie) wartości netto środków trwałych, których wartość 27,4 mld zł w 2010 r. była o 40% mniejsza niż w 1999 r. Wpływ na to miało systematycznie rosnące zużycie tych środków, które w latach 1999-2010 wzrosło z 65 do 77%.

Podsumowanie i wnioski

Przeprowadzone badania wskazują, że ważnym wsparciem i impulsem do podejmowania przedsięwzięć inwestycyjnych stało się wstąpienie Polski do UE i objęcie producentów rolnych działaniami WPR. W badanym okresie, a zwłaszcza po 2004 r., obserwowany był wzrost nakładów inwestycyjnych w rolnictwie, co wynikało z implementacji mechanizmów WPR. W strukturze rzeczowej nakładów inwestycyjnych dominujące znaczenie miały maszyny i urządzenia rolnicze.

Mimo wzrostu nakładów na środki trwałe przeprowadzona analiza wskazuje na spadek wartości brutto i netto ogółem posiadanego majątku, co było wynikiem rosnącego zużycia środków trwałych. Mimo, że fundusze UE wspierające inwestycje cieszyły się bardzo dużym zainteresowaniem ze strony rolników, skala pomocy była i tak za mała, żeby zahamować proces dekapitalizacji majątku. Te wyniki potwierdzają konieczność kontynuacji interwencji w zakresie działalności inwestycyjnej. Na tym tle wzrost wartości maszyn rolniczych świadczy o dokonującej się zmianie kierunków inwestowania, co było skutkiem charakteru wdrażanych działań z funduszy UE.

Literatura

- Czubak W., Sadowski A.** 2011: Ekonomiczne aspekty projektów inwestycyjnych w agrobiznesie. [W:] Projekty inwestycyjne w agrobiznesie a zasady wspólnej polityki rolnej po 2013 roku (red. A. Czyżewski, W. Poczta). Wyd. Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, Poznań, 105-146.
- Czubak W., Sadowski A., Wigier M.** 2010: Ocena funkcjonowania i skutków wdrażanych programów wsparcia inwestycji w gospodarstwach rolnych z wykorzystaniem funduszy UE. *Zagadnienia Ekonomiki Rolnej*, 1(322), 41-57
- Czyżewski A. (red.)**. 2007: Uniwersalia polityki rolnej w gospodarce rynkowej. Ujęcie makro- i mikroekonomiczne. Wyd. Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Poznań.
- Dudek A.** 2012: Rolnictwo jako dział gospodarki polskiej w okresie transformacji. *J. Agribus. Rural Dev.*, 2(24), 33-44.
- Floriańczyk Z.** 2006: Wpływ instrumentów Wspólnej Polityki Rolnej na poziom dochodów rolników w Polsce. IERiGŻ-PIB, Warszawa.

- Gills M., Perkins D.H., Roemer M., Snodgrass D.R.** 1996: Economics of development. W.W. Norton & Company, New York, London.
- Kusz D.** 2008: Finansowanie działalności inwestycyjnej w wybranych gospodarstwach rolniczych Podkarpacia. *Zeszyty Naukowe SGGW*, 66, 63-72.
- Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013. 2011: MRiRW, Warszawa.
- Rocznik Statystyczny Rolnictwa za lata 2001-2011: GUS, Warszawa.
- Sadowski A.** 2008: Economic efficiency of inputs of production factors in cost management context. *J. Agribus. Rural Dev.*, 4(10), 123-133.
- Sapa A.** 2001: Interwencjonizm w wymianie zagranicznej w sektorze rolno-żywnościowym wczoraj i dziś. [W:] Współczesne problemy agrobiznesu w Polsce (red. A. Czyżewski). Wyd. Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Poznań, 52-63
- Szumski S.** 2007: Wspólna Polityka Rolna Unii Europejskiej. Wyd. Akademickie i Profesjonalne, Warszawa.
- Wieliczko B.** 2010: Bariery administracyjne i koszty transakcyjne Wspólnej Polityki Rolnej w Polsce. *Zagadnienia Ekonomiki Rolnej*, 4, 67-86.
- Wilkin J.** 2002: Interwencjonizm państwowy w rolnictwie: dlaczego był, jest i będzie. *Biuletyn Informacyjny Agencji Rynku Rolnego*, 9, 18-24
- Woś A.** 1987: Rozwój i postęp w rolnictwie polskim. Państwowe Wydawnictwo Rolnicze i Leśne, Warszawa.
- Zwolak J.** 2010: Kierunki zmian w środkach trwałych rolnictwa po wejściu do UE. *Zeszyty Naukowe SGGW*, 85, 96-80.

Summary

The aim of the paper was to analyse the influence of EU accession and implementation of the structural funds on Polish agricultural sector. In this publication we focused on the support consisted of co-financing of investments. Sector analysis allowed to identify the main changes and trends in the value and the structure of investment outlays in agriculture, with particular emphasis on the period before and after accession.

Adres do korespondencji:

dr Wawrzyniec Czubak
Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu
Katedra Ekonomii i Polityki Gospodarczej w Agrobiznesie
ul. Wojska Polskiego 28
60-637 Poznań
tel. (61) 846 61 00
e-mail: czubak@up.poznan.pl